

De zalmsprong van Cú Chulainn

Lauran Toorians

Helden in Oudierse verhalen beheersen vaak ‘trucs’ of vaardigheden met mysterieuze namen, waarvan wij de betekenis niet meer kunnen achterhalen.¹ Zo somt Emer in een gedicht in *Het feestgelag van Bricriu* een hele reeks vaardigheden op die haar echtgenoot Cú Chulainn beheerst. In de vertaling die Maartje Draak en Frida de Jong van dit verhaal maakten (Amsterdam 1986) vinden we zo op pagina 24 ondermeer de adem-truc, de appel-truc, de spook-truc en de buig-truc.

Een vaakgenoemde truc van Cú Chulainn, die overigens door Emer in bovengenoemd gedicht niet wordt vermeld, is de ‘zalmsprong’, of in het Oudiers *ích n-erred* (de nominatief van het Ierse woord voor zalm is *eó*). Ook van deze ‘truc’ is niet bekend wat die inhield. Misschien kan hier echter de moderne folklore helpen, want de term ‘zalmsprong’ bestaat in de Keltische wereld nog steeds, en wel in de context van de traditionele dans. Ik vond twee beschrijvingen, een van de Arran-eilanden in Galway Bay, een andere van het Eiland Man. Zij lijken zo sterk op elkaar dat een gemeenschappelijke oorsprong voor de hand ligt.

De Ierse ‘zalmsprong’ wordt door de Ierse auteur John Millington Synge (1871-1909) beschreven in het verslag van de bezoeken die hij in 1898 aan de Aran-eilanden bracht.² Synge beschrijft daar hoe hij zich verbaast over de lichamelijke capaciteiten van de eilandbewoners, terwijl zij niet in staat blijken zijn ‘gymnastische toeren’ die hij hen voordoen, na te doen. Hij vervolgt dan met:

Er was echter één man, de danskampioen van het eiland, die na een poosje opstond en de zalmsprong – hij lag plat op zijn buik en sprong, horizontaal, hoog de lucht in – demonstreerde en nog een aantal bijzonder behendige toeren uithaalde. Maar hij is niet jong meer en we konden hem niet overhalen te dansen.

De beschrijving van de Manxe ‘zalmsprong’ is te vinden in de verzameling *Rinkaghyn Vannin / Dances of Mann* (published by Sleigh gyn Thie, z.j.).³ Deze collectie muziek en dansbeschrijvingen werd grotendeels verzameld door Mona Douglas (1898-1987), een markante dame die zich op politiek en cultureel gebied sterk maakte voor een Manx Man en die gedurende lange tijd de drijvende kracht is geweest achter de Manx Language Society (opgericht in 1899). Van haar hand verschenen ondermeer ook twee verzamelingen liederen van het Eiland Man. Onder haar vrienden telde Mona Douglas zulke beroemde Ieren als Éamonn de Valera, Douglas Hyde en W.B. Yeats.

¹ Eerdere versies van dit korte artikel verschenen in de *Mededelingen van de Stichting A.G. van Hamel voor Keltische Studies* 2 (1992) 57-59 en in *Kelten* 16 (november 2002) 2. De Oudierse term is *cles* (meervoud *clesa*), in het Engels vertaald als ‘feat’ of als ‘trick’.

² John M. Synge, *The Aran Islands*, oorspronkelijk verschenen in 1907. In de Nederlandse vertaling van Sjoerd Kuyper (*De Aran-eilanden*. Amsterdam 1979) staat de betreffende passage op pagina 110-111.

³ Dezelfde beschrijvingen zijn nu ook te vinden in Stephen Miller (ed.), “*Restoring to use our almost-forgotten dances*”. *Writings on the collection and revival of Manx folk dance and song by Mona Douglas*. Chiollagh Books 2004 (deze publicatie is beschikbaar via www.smo.uhi.ac.uk/~stephen/chiollaghbooks/MD_RESTORING_S.pdf).

Op pagina 47 van *Rinkaghyn Vannin* vinden we ‘Lheim y braddan (The salmon leap)’, een van de weinige dansen in de verzameling waarvan helaas geen volledige beschrijving voorhanden is. De beschrijving zoals gegeven, is van de hand van Mona Douglas zelf en zij stelde hem samen op basis van beschrijvingen uit verschillende delen van het eiland. Zij merkt daarbij op dat de vissers uit Peel, aan de westkust van het eiland, deze ‘zalmsprong’ voor een typische *fisherman’s dance* hielden, maar dat *crofters* (‘keuterboeren’) in het noorden van het eiland hem ook kenden.

In de jaren ’20 kreeg zij een demonstratie van de ‘zalmsprong’ door *a man in Patrick known as Kelly the Blackguard*. In deze Manxe versie ligt ‘de zalm’ (de hoofdpersoon in de groepsdans) op een gegeven moment plat op de rug (!) op de grond. De andere dansers dragen stokken, waarmee zij de cirkel rond de ‘zalm’ sluiten. Vanuit zijn liggende positie springt de ‘zalm’ over de stokken uit de cirkel. Daar ontvangt hij een zwaard, waarna hij nogmaals opspringt om op de schouders van de overige dansers en met geheven zwaard te worden weggedragen. Eén van haar informanten vertelde Mona Douglas nog dat *in the old history they were calling this dance a Hero-feat*.

De ‘zalmsprong’ van Cú Chulainn zal dus waarschijnlijk een hoge sprong vanuit een plat liggende positie zijn geweest, zoals ook een vis op het droge flinke sprongen kan maken. Het verband met het zwaard in ‘Lheim y braddan’ lijkt hierbij ook niet toevallig en het ligt voor de hand te veronderstellen dat we hier twee beschrijvingen hebben die ook voor Cú Chulainn en zijn publiek herkenbaar zouden zijn geweest. Rest mij mijn verbazing uit te spreken over het feit dat een dergelijke sprong tot de menselijke mogelijkheden behoort, maar bijvoorbeeld de Inuit in Groenland en in het noorden van Canada kennen jachtvaardigheden die nu als wedstrijd sport worden beoefend in het kader van de Arctic Games (een soort circumpolaire ‘Olympische Spelen’) en waarin vergelijkbare sterke staaltjes van lichaamsbeheersing een belangrijke rol spelen.⁴

⁴ Filmpjes van deze Arctic Games zijn ondermeer te vinden op Youtube.